

***Neviditeľné postavy. Fikcionalizácia
prekladu a tlmočenia v umeleckej
literatúre***, ed. Zuzana Bariaková, Paulína
Šedíková Čuhová, Ružomberok 2022

<https://doi.org/10.34739/clit.2023.17.18>

Nekonferenčný zborník štúdií s názvom *Neviditeľné postavy. Fikcionalizácia prekladu a tlmočenia v umeleckej literatúre* predstavuje dôstojný vedecký výstup rovnomenného grantového projektu VEGA 1/0200/21 (vedúca riešiteľka P. Šedíková Čuhová, FF KU Ružomberok). Účasť akademických participantov na výskume problematiky potvrdzuje nielen jeho medzinárodný rozmer, záujem o tému, ale aj aktívny podiel na naplnení riešených cieľov, ktoré možno predstaviť prostredníctvom nasledovného extraktu: spôsob modelovania postáv prekladateľov a tlmočníkov, fikcionalizácia aktu prekladu a tlmočenia v slovenskej, českej, ruskej, anglofónnej, nemeckej a švédskej umeleckej literatúre, kontextovanie literárnych postáv, tvorba ich typologizácie a archetypizácie, identifikácia stereotypov, autorských stratégií, funkčná interdisciplinarita, problematika tektoniky textu, jazyková pestrosť atď.

Za teoreticko-metodologický a analyticko-interpretatívny základ zborníka možno popri nastolení obsahovo-formálnych požiadaviek editorki i samotných autorov štúdií považovať aj monografiu P. Šedíkovej Čuhovej *Odkedy dokážem myslieť, prekladám / Postavy prekladateľov a prekladateľiek, tlmočníkov a tlmočníčok v súčasnej po nemecky písanej literatúre* (2019), na ktorú odkazujú aj príspevky M. Kubealákovéj (porovnanie riešenia krízy identity postáv), K. Labudovej (ambivalentnosť tlmočníkov – napomáhanie a zabraňovanie porozumeniu) a M. Lizoňa

(funkcia prekladateľa v interpretovanej textovej štruktúre). Nepatrné prieniky neznamenajú nefunkčné smerovanie k jednote – tá je akurát daná témou neviditeľných postáv, naopak, evidentné je tendovanie k rozmanitosti jej reflektovania. Uvedená vedecká monografia je síce orientovaná na postavy prekladateľov a tlmočníkov v po nemecky napísanej tzv. „migrantskej” literatúre, no v kľúčových cieľoch sa zhoduje s aktuálnym projektom „neviditeľných postáv”. Oba výskumy sú konkretizované problematikou, ktorej primárne obsahové rámce tvoria: 1. modelovanie témy a 2. kreativita prekladateľa a tlmočníka, samozrejme s dôrazom na ich jazyk.

Zborník *Neviditeľné postavy. Fikcionalizácia prekladu a tlmočenia v umeleckej literatúre* sa stane vhodnou platformou na prezentáciu výskumných záverov, často i v kombinácii s praktickými skúsenosťami z prekladateľskej činnosti a tlmočenia. Ich význam je nespochybniteľný najmä preto, že autori príspevkov reagujú na tematizovanie prekladu a tlmočenia a ich aktérov, aj keď o systematickejšom záujme o tému – charakterizáciu a typologizáciu postáv – môžno uvažovať iba v prípade P. Šedíkovej Čuhovej a K. Labudovej. Stimulom pre takýto typ výskumu môže byť aj recenzovaný zborník, ktorý nadväzuje na inonárodný individuálny výskum napr. I. Kurzovej, K. Kaindla, prípadne G. Rathovej a ďalších. Ak sa stotožníme s názorom, že narastajúci záujem literátov o modelovanie postáv prekladateľov a tlmočníkov na pozadí globalizačných trendov súvisí s uvedomovaním si ich kultúrneho významu (S. Strumperová-Krobbová, in: P. Šedíková Čuhová, 2019), potom k zviditeľňovaniu týchto „neviditeľných postáv” môže napomáhať aj tento zborník s inšpiratívnou a podnetnou literárnovednou reflexiou.

Vedecké príspevky od 9 autorov z viacerých vysokoškolských pracovísk svedčia o ich stotožnení sa s témou, ktorú v slovenskom literárnovednom priestore možno považovať stále za nedostatočne prebádanú. Ambíciou zborníka nie je ponúknuť vedeckej komunite definitívne závery výskumného projektu, ale prostredníctvom významných parciálnych podporných jej ďalší výskum a akcentovať jeho perspektívu. V rozsiahlej štúdií *Básnik jako neviditelná postava a překladatel zapomenutého, či ještě nenalezeného jazyka* sa J. Chrobák cez oficiálny pojem preklad dostáva k jeho všeobecnejšiemu významu – ne/schopnosti či potrebe literárnej kritiky „prekladať” čitateľovi hodnoty diela. Interpretačné sondy do tvorby

S. Jesenina, B. Hrabala a P. Krála sa vyznačujú novými postrehmi, permanentne nastoľovanými otázkami a možnými odpoveďami. Zjednocuje ich téza o básnikovi – nositeľovi hodnôt, avšak bez plnej spoločenskej rezonancie. K diskurzu o funkcii básnika – v zhode s výskumnou témou – pripúšťa, že básnik je skutočným prekladateľom jazyka, resp. hodnôt. V podnetnom uvažovaní Z. Bariakovej o knihe I. Brežnej *Nevd'áčna cudzin(k)a* rezonuje téma migrácie (aj cudzoty a samoty), autentickej výpovede o migrantoch a dvojité „skúsenostná” rola Brežnej: migrantky a tlmočičky. Výsledkom Kubealákovej analyticko-interpretáčného čítania dvoch románov K. Kitamurovej sú výstižné charakteristiky hlavných hrdiniek (prekladateľky – *Rozchod*, tlmočičky – *Blízkosť*), ktoré tvorí mozaika vlastností, schopností a tenzívno-detenzívneho hľadania identity. K. Labudová postupne zviditeľňuje hrdinku-tlmočičku Missandei z Martinovho diela *Pieseň ľadu a ohňa*. Jej ambivalentnú pozíciu slúžky-tlmočičky a zároveň dieťaťa bezdetnej kráľovnej z knižnej podoby konfrontuje nielen s filmovou adaptáciou, ale aj s požiadavkami na optimálnu komunikáciu tlmočičky (podstata výpovede, smerovanie k porozumeniu, úcta k adresátovi atď.). Štruktúru Bachledovej reflexie o knihe *Osem detektívok* A. Pavesiho, ktorú sama preložila, tvorí teoretické východisko (Aktéri literárneho poľa) a príklady ich fikcionalizácie v uvádzaných literárnych produktoch. Autorkin nasledujúci „minivýskum” Pavesiho diela – najmä štruktúry a modelovania postavy knižnej redaktorky – vedie k identifikácii ďalšieho, čiže deviateho príbehu (vnorená dejová línia) a významu hlavnej postavy. M. Lizoňovi (*Preklad ako tvorba a jej ozvena...*) sa na príklade románu A. Bitova *Učiteľ symetrie* podarilo dekodovať okrem iného aj „ako sa preklad a postava podieľajú na realizácii ideí autora”. Autor interpretačne potvrdzuje žánrovú podobu metamrómu, pozíciu autora (maska prekladateľa) a jeho snahu vytvoriť „ideálny text”. Dominantnými pojmami Žemberovej „čítania” románu *Váha slov* P. Merciera sú prekladateľ, jazyk, reč, veta a slovo. Ide o podrobnú filozoficko-estetickú a lingvisticko-sémantickú reflexiu o slove a vete v umení. Autorkino smerovanie pri zmocňovaní sa modelovania postavy prekladateľa Simona sa ukazuje ako produktívne najmä preto, že odhalí jeho nespokojné vnútro: bariérou sú nepreložiteľné slová, ale, na strane druhej, aj nepriechodná cesta k vlastnej reči. Zborník štúdií vrcholí minucióznymi interpretáciami umeleckej literatúry (R. Rusňák: literatúra adresovaná deťom a P. Šedíková Čuhová – iniciátorka

tematického výskumu – venuje pozornosť ďalšej Mercierovej knihe – debutu *Perlmannovo mlčanie* z aspektu imagológie postavy prekladateľa a funkcie prekladu pri kreovaní postavy).

Zborník spĺňa všetky atribúty vedeckého publikačného výstupu. Vďaka vyváženej teoreticko-metodologickej, praktickej (analytickej, interpretačnej a komparačnej) zrelosti autorov, využitej interdisciplinarity, pôsobí kompaktno a stimulatívne pre skúmanú tému aj možné blízke alternatívy.